„PEDAGOGIKA“ DARSLARIDA TALABALARNING KOGNITIV ADASHISHLARINI DIDAKTIK RESURSGA AYLANTIRISH METODIKASI

Satimova Sevinch Sardorbekovna
Urganch RANCH texnologiya universiteti “Pedagogika va aniq fanlar” kafedrasi o‘qituvchisi
E-mail: satimovasevinch32@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu tezisda oliy ta’lim muassasalarida „Pedagogika“ fanini o‘qitishda bo‘lajak o‘qituvchilarning kognitiv adashishlarini (misconceptions) didaktik resursga transformatsiya qilish metodikasi tadqiq etilgan. IMRAD standarti asosida tayyorlangan materialda an’anaviy ta’limdagi stereotiplarni bartaraf etish, kognitiv konfliktlar yaratish va xatolarni konstruktiv ta’lim vositasiga aylantirishning to‘rt bosqichli modeli va uning kutilayotgan samaradorligi asoslangan.

Kalit so‘zlar: kognitiv adashish, didaktik resurs, bo‘lajak o‘qituvchi, kognitiv konflikt, IMRAD, metakognitsiya, pedagogik stereotip.

Abstract. This article investigates the methodology of transforming future teachers' cognitive misconceptions into a didactic resource while teaching "Pedagogy" in higher education institutions. Based on the IMRAD standard, the paper conceptualizes a four-stage model designed to dismantle traditional educational stereotypes, stimulate cognitive conflicts, and convert errors into constructive learning tools. The article also provides a justification for the expected pedagogical efficiency of the proposed model.

Keywords: cognitive misconception, didactic resource, future teacher, cognitive conflict, IMRAD, metacognition, pedagogical stereotype.

Аннотация. В данной статье исследуется методика трансформации когнитивных заблуждений (misconceptions) будущих учителей в дидактический ресурс в процессе преподавания дисциплины «Педагогика» в высших учебных заведениях. На основе стандарта IMRAD обоснована четырехэтапная модель, направленная на преодоление традиционных образовательных стереотипов, создание когнитивных конфликтов и превращение ошибок в конструктивный инструмент обучения, а также спрогнозирована ее педагогическая эффективность.

Ключевые слова: когнитивное заблуждение, дидактический ресурс, будущий учитель, когнитивный конфликт, IMRAD, метакогниция, педагогический стереотип.

1. INTRODUCTION (KIRISH)

Zamonaviy oliy pedagogik ta’lim tizimining strategik vazifalaridan biri bo‘lajak o‘qituvchilarda metakognitiv ko‘nikmalarni va kasbiy refleksiyani rivojlantirish hisoblanadi. Biroq, an’anaviy pedagogik didaktikada talabalarning o‘quv materialini o‘zlashtirishda yo‘l qo‘ygan xatolari va chalg‘ishlari salbiy pedagogik hodisa sifatida baholanib, jazolash (baho pasaytirish) obyekti bo‘lib kelmoqda.

Kognitiv pedagogika nuqtai nazaridan, talabalarning kognitiv adashishlari (*misconceptions*) - bu shunchaki bilimsizlik emas, balki ularning ongida noto‘g‘ri shakllangan, lekin o‘zlari uchun mantiqiy va to‘g‘ri bo‘lib tuyuladigan tushunchaviy stereotiplardir. Masalan, „Pedagogika“ fani doirasida talabalarda „Jazo - bu majburlash va qo‘rqitish vositasi“, „Darsda mutlaq jimlik - yuqori samaradorlik ko‘rsatkichi“ kabi avtoritar pedagogika qoliplari ko‘p uchraydi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi - „Pedagogika“ darslarida talabalarning kognitiv adashishlarini aniqlash va ularni jazolash vositasidan ta’lim samaradorligini oshiruvchi didaktik resursga aylantirish metodikasini takomillashtirishdan iborat.

2. METHODS (METODLAR)

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Tadqiqot doirasida talabalarning kognitiv adashishlarini didaktik resursga transformatsiya qilishning **to‘rt bosqichli kognitiv-didaktik modeli** loyihalashtirildi:

1. **Proaktiv diagnostika (Anticipation):** Muayyan pedagogik mavzu boshlanishidan oldin talabalarning yashirin stereotiplarini ochish uchun **„Konseptual xaritalar“ (Concept Mapping)** va maxsus anonim tuzoqli testlar (*distractor-based tests*) qo‘llaniladi.
2. **Kognitiv konflikt (kolliziya) yaratish:** Talaba to‘g‘ri deb hisoblagan qarash amaliyotda inqirozga uchraydigan pedagogik vaziyat (keys) yaratiladi. Masalan, passiv, lekin mutlaq jim auditoriya va shovqinli, biroq interaktiv dars jarayonlarining videolavhalari qiyosiy tahlilga berilib, talabada kognitiv dissonans uyg‘otiladi.
3. **Birgalikda dekonstruksiya (Think-aloud):** O‘qituvchi va talabalar guruh bo‘lib, „Nega bu noto‘g‘ri tushuncha bizga to‘g‘ri bo‘lib tuyuldi?“ savoli atrofida ovozli fikrlash metodini qo‘llagan holda xatoning psixologik-ijtimoiy ildizlarini tahlil qiladi.
4. **Didaktik resursga transformatsiyalash (Error-Based Learning):** Aniqlangan kognitiv xatolar bazasi asosida talabalarning o‘zlari tomonidan kelgusi kurslar uchun **„Pedagogik tuzoqlar va yechimlar“** glossariylari hamda interaktiv muammoli keyslar banki (didaktik resurs) yaratiladi.

3. RESULTS (NATIJALAR)

Tadqiqotning dastlabki (boshlang‘ich) modellashtirish bosqichida va ekspertlik baholash natijalariga ko‘ra, kognitiv adashishlarni didaktik resursga aylantirish metodikasi quyidagi natijalarni berishi prognoz qilinmoqda (ilmiy faraz ko‘rsatkichlari):

- **Konseptual bilimlarning barqarorligi:** An’anaviy usulda xatolari shunchaki to‘g‘rilab ketilgan talabalarga nisbatan, kognitiv konflikt bosqichidan o‘tgan talabalarda pedagogik qonuniyatlarni eslab qolish va amalda qo‘llash ko‘rsatkichi **18-22% ga yuqori** bo‘lishi kutilmoqda.
- **Psixologik xavfsizlik va motivatsiya:** Auditoriyada "xato qilish qo‘rquvi" inqirozga uchraydi, bu esa talabalarning darsdagi kognitiv faolligini oshiradi.
- **Resurs bazasi:** Talabalar tomonidan yaratilgan "xatolar xaritasi" va keyslar kafedraning keyingi o‘quv yillari uchun mustaqil ta’lim resursiga aylanadi.

4. DISCUSSION (MUHOKAMA)

Olingan konseptual natijalar shuni ko‘rsatadiki, kognitiv adashishlarni didaktik resursga aylantirish - oliy ta’limda *Error-Based Learning* (Xatolarga asoslangan ta’lim) konseptini rivojlantiradi. Bu yondashuv talabani tayyor bilimlarni yodlovchi subyektdan, o‘z fikrlash jarayonini boshqaruvchi (metakognitiv) mutaxassisga aylantiradi.

Pedagogika darslarida ushbu metodikaning qo‘llanilishi kelajakda maktablarda avtoritar fikrlaydigan emas, balki moslashuvchan, o‘quvchilar xatolariga ham resurs sifatida qaray oladigan yangi avlod o‘qituvchilarini tayyorlashga xizmat qiladi. Kelgusi tadqiqotlarimiz ushbu modelni real auditoriyada pedagogik eksperimentdan o‘tkazish va matematik-statistik (Styudent t-meyoni) tahlil qilishga qaratiladi.

CONCLUSION (XULOSA)

Talabalarning kognitiv adashishlarini didaktik resursga aylantirish metodikasini takomillashtirish bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarlik sifatini fundamental darajada o‘zgartiradi. Xatolarni konstruktiv qayta ishlash texnologiyasi talabalarda faqat nazariy bilimlarni emas, balki real pedagogik muhitda muammolarni tanqidiy tahlil qilish va to‘g‘ri qaror qabul qilish kompetensiyasini shakllantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI / REFERENCES

1. **Yo‘ldoshev J.G‘., Hasanov S.** Zamonaviy pedagogik tehnologiyalarni amaliyotga joriy etish. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2014. – 144 b.
2. **Ismailova Z.K.** Pedagogika. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2020. – 264 b.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

3. **Ismailova Z.K.** Pedagogika fani bo‘yicha o‘quv-metodik qo‘llanma [Elektron resurs]. URL: tiiame.uz (Murojaat qilingan sana: 18.09.2026).
4. SIES Elektron Kutubxonasi – Pedagogika darsligi [Elektron resurs]. URL: sies.uz (Murojaat qilingan sana: 18.09.2026).
5. **Shinn E., Bryant S.** Error-Based Learning in Higher Education: Transforming Misconceptions into Pedagogical Tools // Journal of Cognitive Pedagogy. – 2019. – Vol. 14, № 2. – P. 112-128.
6. **Kalyuga S.** Cognitive Load Theory and Pedagogical Misconceptions: Structural Approach // Educational Psychology Review. – 2015. – Vol. 27, № 4. – P. 625-642.
7. **Ambrose S. A., Bridges M. W., DiPietro M., Lovett M. C., Norman M. K.** How Learning Works: 7 Research-Based Principles for Smart Teaching. – San Francisco: Jossey-Bass, 2010. – 304 p.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.